

ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ Й УДОСКОНАЛЕННЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ Й БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Побудова міцної української держави передбачає створення й забезпечення чіткого функціонування грошово-кредитної й банківської системи. Актуальність цих питань навіть на 16 році незалежності України зумовлюється їх складністю й великою важливістю. Провідні західні науковці засвідчують, що тривале економічне зростання на майбутні 10—30 років зумовлюватиметься глибиною розвитку банківської системи¹. Розв'язання цього завдання належить до числа найскладніших завдань державного будівництва.

Через те, що не вдалося сформувати ефективної грошово-кредитної й банківської системи виникають серйозні труднощі в розбудові національної держави й у відродженні України.

Україна багато втрачає від недосконалої грошово-кредитної політики. Наша цивілізація побудована на грошах. Вони основний засіб регулювання суспільних відносин. Оскільки в умовах переходу на ринкові засади господарювання всі відносини виступають у грошовій формі, яка набула всеосяжного характеру, її спотворення веде до перекручень в оплаті праці, у формуванні прибутків підприємств, відносин з бюджетом, у кредитуванні й фінансуванні.

Серйозною перешкодою на шляху сучасного нашого розвитку є збереження у свідомості людей і в практиці господарювання пережитків старої адміністративної системи господарювання.

Давно треба було очиститися від мотлоху сталінізму й адміністративних методів господарювання, чого ми не зробили або не до кінця довели цю справу.

В Україні, як і в усьому світі, панує кредитна грошова система, яка базується на утворенні боргових зобов'язань (векселів)².

Кухня кредитних грошей — це комерційний кредит, вексельний обіг. Ми вийшли з радянської адміністративної системи, у якій, згідно зі сталінською кредитною реформою 1930—1932 рр., комерційний кре-

дит, вексельний обіг, торгівля грішми були ліквідовані. Вони досі в незалежній Україні в усій повноті не відновлені у своїх правах.

Економісти вважають, що «вексель є найважливішим після грошей платіжним засобом. Золото було витіснене з обігу вексельними зобов'язаннями і тепер перебуває на заслуженому відпочинку, а всюдишчі векселі завоювали світ... Однозначно — час векселів прийшов серйозно і надовго»³. Прийшов усюди, тільки не в Україну. Через відсутність чітко організованого вексельного обігу «шкандибає» увесь механізм створення грошей, і особливо сфера рефінансування.

Про велику роль боргових зобов'язань в економіці країн з ринковою економікою говорить таке положення з виданого в США шеститомного «Курсу для вищого управлінського персоналу»: «Уся складна структура кредиту базується на використанні оборотних документів (векселів і чеків), які передаються з рук у руки майже так само вільно, як гроші, і в багатьох випадках бувають безпечніші і простіші для використання»⁴.

На думку економістів, «широкому запровадженню в Україні вексельного обігу перешкоджає відсутність практичного досвіду в його організації. Комерційний кредит в СРСР був ліквідований у 30-ті рр. ХХ ст. у ході кредитної реформи. Втрачене ж за шестидесятилітній період відновити неможливо. Впровадження комерційного кредиту і створення системи вексельного обігу й вексельного арбітражу розпочинається заново. Відсутні спеціалісти, відсутні відпрацьовані організаційні і правові інститути, не має спеціальної літератури»⁵.

В умовах кредитної грошової системи виробник, який відвантажив покупцю товари, отримує розписку, вексель чи інше боргове зобов'язання, яке набуває майнового статусу. Його можна закласти, поступити (цесія), продати чи використати іншим спо-

¹ King R., Levin R. Finance and Growth: Schumpeter. Might Be Right // Quarterly Journal of Economics, 1993. — С. 113.

² Швайка М.А. Кредитна грошова система: її суть і механізм функціонування / М.А. Швайка // Питання державного будівництва в Україні. — 2006. — № 12.

³ Аваков А.Б. Вексельное обращение / А.Б. Аваков, Г.И. Гаевой. — Х., 2000. — С. 10, 13, 124.

⁴ Курс для высшего управленческого персонала. — М.: Изд-во «Экономика», 1971. — С. 644.

⁵ Мороз Ю.Н. Вексельное дело / Ю.Н. Мороз. — К.: Наук. думка, 1996. — С. 7.

собом. Ця чудова властивість комерційного кредиту створювати гроші у нас практично не використовується. Комерційні банки, які перетворилися в лихварські установи, звикли оперувати тільки наявними грошми. Уся складна робота, пов'язана зі створенням грошей на комерційних засадах, їм чужа.

Найбільшою прогалиною в діяльності НБУ є те, що він не організував системи рефінансування й штучно створив кредитний голод.

Частка кредитних ресурсів центрального банку в кредитних портфелях банків з року в рік зменшується. У 1997 р. вона становила 11,3%; 1998 р. — 5,7%; 1999 р. — 4,2%; 2000 р. — 2,3%; 2001 р. — 2%; 2002 р. — 1,8%. Причому частка короткотривалих кредитів (на один день) становила в 2006 р. 85–90% від загального обсягу рефінансування. Останнім часом рефінансування Нацбанком комерційних банків майже зовсім не відбувалося.

Нацбанк ще в 1995 р. повністю відмовився від надання кредитів банкам для суб'єктів господарювання, чим він грубо порушує чинне законодавство і створив грошовий голод. Не тільки науковці, а й працівники комерційних банків висловлюють своє глибоке обурення з приводу того, що «в Україні Нацбанк повністю ігнорує функцію переобліку у комбанків векселів»⁶.

Так, в Законі України «Про Національний банк України» в першому розділі «Загальні положення» в статті 1 «Терміни і поняття» дається таке визначення облікової ставки Національного банку України: «Облікова ставка Національного банку України виражена у відсотках плата, яка береться Національним банком України за рефінансування комерційних банків шляхом купівлі векселів до настання терміну платежу по них і стягується з номінальної суми векселя. Облікова ставка є найнижчою серед ставок рефінансування і є орієнтиром ціни на гроші» (див. «Голос України» за 22 червня 1999 р.).

Однак керівництво Нацбанку дає досить своєрідне трактування банківського законодавства, акцентуючи увагу на тому, що «національний банк забезпечує регулювання грошово-кредитного ринку через монетарні механізми й інструменти і не є ресурсопостачаючим банком» (Фінанси для всіх. — № 22—23 (76—77). — Октябрь. — 2006. — С. 8).

Замість того, щоб здійснювати емісію грошей під заклад наданих комерційними банками комерційних, товарних векселів і цим стимулювати виробництво, Нацбанк запускає гривню в обіг тільки за допомогою

купівлі доларів у експертів продукції на міжбанківському валютному ринку.

Не бажаючи створювати грошей на здоровому ґрунті — на комерційних векселях — Нацбанк змушує нас користуватися чужими векселями — доларами США»⁷. Центральний банк посідає особливе місце в грошово-кредитній системі саме тому, що він є вищим органом рефінансування, що забезпечує додатковими грошми економіку. Про це забуває керівництво Нацбанку України.

На думку колишнього Голови Ради НБУ А.С. Гальчинського, «уряд і НБУ повністю втратили контроль за фінансовими та грошовими ринками, за процесом утворення зовнішнього боргу. З властивою для нас наївністю НБУ та Мінфін в усьому поклалися на оцінки зарубіжних експертів, зокрема спеціалістів МВФ, які виявилися економічно неграмотними. Сталася фактично відмова від суверенітету у фінансовій сфері»⁸.

Коли 25 листопада 2003 р. на науковій конференції в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка після критичного виступу А.С. Гальчинського я його запитав, чому він про всі ці неподобства не говорить Президенту і як впливова людина не вживає заходів до виправлення ситуації, той лише засміявся і сказав, що на практиці нічого змінити не можна і Президент не справляє жодного впливу на грошово-кредитну політику.

Таке ж саме ігнорування Нацбанком уряду, на який він абсолютно не зважає. Уряд мав би створити потужні контролюючі органи за діяльністю банків, зокрема і Нацбанку, але він до цього ще не дійшов і навіть не уявляє собі про ті неподобства, які тут відбуваються.

Ось як описує свою немічність у здійсненні контролю за банківською системою один з численних Прем'єр-Міністрів України В.П. Пустовойтенко: «Будучи Прем'єр-Міністром, я ніколи не займався питаннями, що стосуються валютних резервів НБУ. Фінансами, які надавалися МВФ, уряд не розпоряджався. Ці кошти були повністю під контролем НБУ. Інформацію ж про стан справ в НБУ я, в основному, отримував усно» (див. «Факты» за 1 квітня 2000 р.). Як видно, у країні існує повний фінансовий «розгардіяш», держава фактично усунулась від керівництва грошовими справами і охорону «овечок» доручила «вовкам».

Існуюча в Україні банківська система, яка сформувалася в період так званого первісного нагромадження, коли за її допомогою відбувалося розтягування багатств України, так і не змінила своєї природи,

⁶ Аваков А.Б. Вексельное обращение / А.Б. Аваков, Г.И. Гаевой. — Х., 2000. — С. 124.

⁷ Фредерік С. Мишкін. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Ф. С. Мишкін. — К.: Основа, 1998. — С. 53, 399.

⁸ Глобалізація інвестиційних процесів та фінансова безпека України / Матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції. — К., 2001. — С. 19.

не сприяє зміцненню організованості економічної системи, не перетворилась у важливе знаряддя державного будівництва, досі націлена на обслуговування тіншового бізнесу, висмоктування з економіки всіх життєвих соків і пограбування народу. Народ має свої банки, у яких зберігає заощадження. Це консервні, скляні банки, матраци, у яких у бездіяльному стані під постійним впливом інфляційних чинників знецінення тримає близько 55 млрд. гривень і 10 млрд. доларів (Банкирь. — 2006. — № 4. — С. 5). Якщо б в Україні функціонувала ефективна банківська система зі стабільною грошовою одиницею, до якої населення мало б довіру, цього ніколи не було б і всі заощадження були б банками мобілізовані, перетворені в кредитні ресурси й кинуті в оборот.

Скеровуючи кредитні ресурси на обслуговування спекулятивних, тіншових операцій, банківська система водночас позбавляє кредитів життєвоважливі для України виробництва, які з цієї причини занепадають. Через відсутність ефективних механізмів перетворення в гроші боргових зобов'язань покупців продукції підприємства (нерідко передові) стають неплатоспроможними і гинуть. Немало підприємств були доведені до банкрутства, розорень і закриті з вини банків, які повинні були забезпечувати їх фінансову стабільність. Через недосконалу систему економічних відносин, зокрема фінансово-кредитних, серед понишеного багатства, закритих тисяч підприємств зі спорожнілими цехами, з яких вивезли цінне обладнання за кордон як металобрухт, зруйнованих сільськогосподарських комплексів, будівлі яких розібрали на цеглу, зарослих бур'янами полів, снують тіні знедолених сотень тисяч і мільйони людей у пошуках праці і засобів до існування. Значною мірою через недоступність кредитів, брак кредитних ресурсів і їх дорожнечу не може розвинути фермерство, розквітнути малий і середній бізнес, як база забезпечення добробуту більшості населення країни. 3 мільйони теперішніх безробітних в Україні, а також 8 мільйонів працівників, які в пошуках праці і кращої долі виїхали за кордон, при доступності кредитів та їх дешевизні могли б організувати своє діло, відкрити бізнес, працювати в Україні, збагачувати її і створювати для себе людські умови життя.

Зі знаряддя, що має стимулювати діяльність підприємств, пробуджувати економічну діяльність і розвивати бізнес, банки перетворились в узурпаторів підприємств, їх гнобителів і визискувачів. Вони стали серйозним гальмом на шляху розвитку економіки. В умовах функціонування кредитних грошових систем виробництво базується на кредиті. В Україні для ділових, енергійних людей кредит недоступний, тому й не розвивається економіка.

Тепер кредитні ресурси використовуються нерационально.

Безконтрольності в діяльності банківської системи України сприяє те, що вона є закритою. Усі банки є акціонерними товариствами закритого типу. Власники банків у своє середовище нікого зі сторони не пускають і не бажають ні з ким ділитися прибутками, які вони монополізували. Цим вони захистили себе від конкуренції. А країну вони позбавили припливу капіталу від вільного продажу акцій, а банківську систему — капіталізації. Весь капітал повинен бути оформлений у формі ВАТ.

Треба банкам об'єднуватися в консорціуми для кредитування, об'єднувати ресурси, які розпорошені. Слід послідовно реалізувати курс на раціональне й ефективне використання величезних вітчизняних кредитних ресурсів, які перебувають в бездіяльному стані і потім уже думати про закордонні інвестиції.

В Україні досі не сформована ринкова інфраструктура.

Відсутність повноцінного фондового ринку — майже єдиного незадіяного неадміністративного, ринкового інструменту — не дає можливості розв'язувати й такі загальнодержавні проблеми, як:

— легалізація економіки, адже фондовий ринок сприймає лише прозору форму власності;

— забезпечення ринкового механізму регулювання доцільності перебування тієї чи іншої кількості капіталу в тій чи іншій галузі — а це ринкова конкуренція серед суб'єктів господарювання; в Україні досі не відбулося розмежування функцій між промисловим і позичковим лихварським капіталом, який не вписався в єдину систему кругообороту капіталу; банківська система ніяк не може вписатися в структуру народного господарства, через що стоїть зосібна, ніяк не розмежовуються функції між виробничими підрозділами, торговими організаціями і банками, виробничі підрозділи змушені виконувати великий обсяг робіт і багато функцій, які мали б виконувати банки;

— залучення через фондові інструменти (облігації, акції тощо) і внутрішнього, і зовнішнього капіталу — а це нова цінова політика й новий масштаб цін на депозитному і особливо кредитному ринку.

Усе це може стати поштовхом для нового економічного зростання в країні.

Для полегшення тіншових незаконних операцій і для уникнення оподаткування в 10 разів розширено готівковий обіг, який сягає 50% загального обігу. Він проходить повз банки, не відображається на рахунках, а тому й не оподатковується. Готівковий обіг різко зменшує грошовий мультиплікатор. Нацбанк різко розширив готівковий обіг для того, щоб мафіозі й «тіншовики» могли легко здійснювати незаконні грошові опе-

рації. Шкурні вигоди від розбухання готівкового грошового обігу отримують мафіозні структури, а затрати на гіпертрофоване розширення готівкового обігу (на друкування банкнот, карбування монет тощо) лягають на плечі всього суспільства. У той час, як по всьому світу крокують електронні гроші, в Україні половина розрахунків здійснюється за допомогою передачі готівки в торбах з-під поли або в прихованих від податківців конвертах.

Україна зазнає величезних збитків через те, що допустила нічим не виправдану, пристосовану до потреб мафії й «тіньовиків», різного роду хапунів і грабіжників бездумну доларизацію країни.

На хиткість, вразливість і нестійкість грошової системи України істотний вплив справляє те, що Україна в широких, точніше грандіозних розмірах користується послугами чужої валюти і здійснює в чужих інтересах грошово-кредитну політику.

Україна, по суті, не має своєї грошової системи й на українському ринку владарює чужинець і зайда — долар. Гривнева грошова маса в п'ять разів менша від доларової. В українській валюті здійснюється мізерна частка платежів і розрахунків. Унаслідок бездумної доларизації Україна подарувала США близько 25 млрд. дол. емісійного доходу. Без потреби Україна створила величезний золотовалютний (доларовий) запас, який сягає 22 млрд. дол. У цю непродуктивну форму перетворена величезна частка національного багатства України. Ці гроші зберігаються за кордоном в банках на рахунках і збагачують інші країни. Цим національні втрати від доларизації не обмежуються. Від інфляції й щорічного знецінення доларів населення втрачає мільйонні суми. При раціональній організації банківської системи й за умови турботи працівників Нацбанку України щодо забезпечення національних інтересів, цього ніколи не було б і Україна не витратила б величезних матеріальних цінностей (металу, добрив, зерна) на придбання доларів, потрібних для обслуговування внутрішнього обороту й міжнародних розрахунків, а також тіньовикам і мафіозі для перекачування нагробованих багатств на рахунки в закордонних банках.

Протягом останніх трьох років з України вивезено 13 млрд. доларів. Рівно стільки, скільки завезено у формі інвестицій. Для потреб тіньовиків, олігархів, мафіозі щорічно в Україну завозиться 5–7 млрд. дол., що, на думку заступника голови Нацбанку О.В. Савченка, є прямим безвідсотковим кредитом американському уряду⁹. І за цю свою безглузду політику Нацбанк не несе жодної відповідальності.

Оскільки гривня жорстко прив'язана до долара, відповідно й зростання цін в Україні залежить від ста-

ну долара в Сполучених Штатах Америки, позиції якого тут за останні роки різко похитнулися у зв'язку з війною в Іраку й розбуханням військових та інших непродуктивних видатків. Так що у себе вдома ми маємо справу з «імпортованою інфляцією», яка спричиняється надлишковим припливом доларів і підвищенням не лише цін на імпортні товари, а й власні... Експортуючи інфляцію в інші країни світу, США живуть за рахунок додаткової щоденної емісії доларів.

Навіть найменші країни Євросоюзу, які запровадили євро, усі отримали значну свою частку емісійного доходу. Україна має всі підстави домагатися від США цього ж.

Через доларизацію в Україні з'являється величезна неконтрольована сума валюти, яка справляє негативний дезорганізуючий вплив на організацію фінансової системи України і всього економічного життя. Україна безсила перед цією стихією. На підтримання вартості долара на українському ринку Нацбанк України витрачає величезні суми, скуповуючи долари на валютному ринку, і цим самим штучно підвищуючи на них попит. На викупуванні доларів на міжбанківському ринку по 5 гривень за долар Нацбанк України в 2006 р. втратив на цьому понад 2 млрд. дол. валютних резервів.

Купуючи долари на валютному ринку, Україна передає емісійний дохід США.

Для США торгівля доларами є одним з найприбутковіших видів бізнесу. Загративши на друкування 100-доларової купюри 3 центи, вони виручають 100 доларів. Те, що є результатом суспільного прогресу, тобто функціонування в усьому світі кредитної грошової системи, привласнюється однією країною. За цих умов в усіх країнах виникає потреба в грошових зобов'язаннях (векселях) найбільш могутньої країни, якими можна було б гасити й вирівнювати всі борги. Те, що зовсім не є заслугою США, а результатом суспільного прогресу, привласнюється ними як подарунок долі.

Замість того, щоб турбуватися про стабільність національної валюти, ми піклуємося про недопущення знецінення долара.

Проблему із знеціненням долара ми, таким чином, самі створили, пустивши чужинця у власну домівку, на внутрішній ринок, де він починає владарювати. Не було б долара на внутрішньому ринку, не було б проблем з його знеціненням і він не впливав би на ситуацію в Україні, перш за все, на внутрішній ринок і на розвиток життєво-важливих галузей, зокрема сировинних, які забезпечують понад 60% надходжень валюти. Від знецінення долара ці галузі понесли найбільші втрати і тут відбувся різкий спад виробництва.

⁹ Факты. — 2006. — 5 октября. — С. 6.

В Україні немає внутрішнього ринку. Промисловість працює на експорт. Вивозиться 40% ВВП (в Японії 10%). Усе, що можна вкрасти і вивезти, вивозиться, а народ голодує і злидарює.

Обвал долара найбільш боляче б'є по кишнях населення, простих людей, яким підсунули чужу валюту як єдино надійний засіб збереження заощаджень. Нацбанк не потурбувався про те, щоб цим засобом стала національна валюта — гривня — і заклав основи цієї порочної, злочинної грошово-кредитної політики, яка здійснюється в інтересах корумпованих, злочинських кланів, які зробили її засобом пограбування народу і свого збагачення. Могутнім знаряддям цієї злочинної, антинародної політики є банківська система на чолі з Нацбанком України.

Доларизація сприяє вимиванню валюти з України. Якщо б долари не обертались всередині країни і не було б можливості вивозити їх за кордон, гроші вкладалися б в економіку України, росли б інвестиції.

Доларизація істотно підірвала довіру населення до національної валюти, яке стало перетворювати свої заощадження в долари й нагромаджувати в матрацах. Це стало одним із серйозних чинників розбалансованості економіки й фінансового балагану. Непов'язані з товарною масою грошові суми стали не другорядним чинником збурень (росту цін, коливань валютного курсу тощо).

Давно настав час надати гривні статус єдиного засобу платежу на території України. Слід запровадити обов'язкову оплату експортних операцій в національній валюті. Тоді істотно зросте попит на національну валюту й підвищиться її цінність на світовому ринку.

В Україні немає інвестиційних та інших спецбанків, і тому величезні кредитні ресурси нерационально використовуються, хаотично кружляють по каналах обігу, осідають на руках у населення в матрацах і консервних банках і служать вибухонебезпечним динамітом, що готовий вибухнути кожної хвилини, створити кризову ситуацію в економіці, здійснити обвал валютного курсу, цін і створити не лише проблеми реалізації, а й виробництва.

При теперішньому існуванні банків як лихварських шараг, що обслуговують торгово-посередницькі й тіньові операції, розмежування між ними на посередницькі й інвестиційні банки неможливе. І цього не буде ніколи.

В економічному товарному обміні, як і при хімічній реакції, утворюється залишок грошей (осад). В умовах простого грошового обігу залишок (осад) заганяється в скарб і золоті монети нагромаджуються в скринях. В умовах капіталістичного обігу, для якого характерна кредитна грошова система, нагромаджені гроші стають капіталом, перетворюються в акції, облігації та інші цінні папери чи стають нерухомістю. Якщо цього немає, то цей осад хаотично бродить ка-

налами обігу, створює перешкоди для нових актів кругообороту фондів і вносить в економіку хаос.

Складається абсурдна ситуація, коли ми захищаємо в матрацах і ховаємо в скляних банках величезні суми грошей, які там перебувають в бездіяльному стані, і водночас виключуємо за кордоном мізерні суми під чималі відсотки.

Завдання банківської системи мобілізувати всі грошові ресурси, які перебувають у бездіяльному стані й перетворити їх в активний діючий грошовий капітал. Не треба ігнорувати населення — цього крупнішого національного інвестора. Охоплення всіх наявних кредитних ресурсів банками, ощадкасами, кредитівками і їх інвестування сприяло б підвищенню рівня збалансованості економіки і її організованості, долало б грошовий голод.

Треба зменшити рівень вимивання коштів з регіонів з низькою інвестиційною привабливістю, через створення широкої мережі регіональних, універсальних та регіональних спеціалізованих банків, що є важливим чинником на регіональному рівні.

Немає сумніву, що в Україні настане той час, коли інвестувати кошти в купівлю акцій підприємств буде вигідніше, ніж зберігати гроші в матрацах чи навіть на рахунках у банку. Гроші для багатьох з нас — не тільки спосіб задоволення зростаючих потреб, а й можливість набуття впевненості в завтрашньому дні, тому зароблені гроші ми намагаємося не тільки зберегти, а й примножити. Одним з небагатьох методів досягнення цієї мети — вигідне вкладання грошей. Якщо говорити ринковими термінами — інвестувати. Набутий завдяки різним трастам досвід люди запам'ятали надовго.

Ніякого виправдання не має стягнення з підприємств банками величезних грабіжницьких здирницьких відсотків, які «пожирають» не лише їх прибутки, а й часто значну частину коштів, призначених для простого відтворення. Грабіжницькі банківські відсотки, які в 5 разів є вищими, ніж у цивілізованих країнах, обезкровлюють економіку й віддаляють банки від виробництва.

Основні кредитні ресурси скеровуються на обслуговування посередницьких платіжно-розрахункових операцій, тоді як в інвестиції скеровується лише 6% кредитних ресурсів.

Заощадження широких верств населення не залучаються до інвестицій. Багаті люди також ухиляються від цього і свої нагромадження тримають у закордонних банках.

З метою недопущення пониження відсоткових ставок і зменшення баришів в лихварських комерційних банках Нацбанк протидіє перетворенню їх у ВАТ і зародженню між банками конкуренції, тобто змагання за поліпшення обслуговування клієнтів.

Банківська система виявилася нездатною органі-

зувати швидкодієву й ефективну систему платежів і розрахунків, через що в країні протягом 16 років бушує руйнівна платіжна криза. Кредиторська й дебіторська заборгованість по всіх суб'єктах господарювання (крім малих підприємств та бюджетних установ) на 1 березня 2006 р. становила 397,3 і 314,8 млрд. гривень.

Нацбанк впорався з головним своїм завданням: не спромігся організувати ефективний механізм створення грошей. Він підібрав на смітниках історії віджилий метод запуску грошей в обіг за допомогою механізму купівлі валют в експортерів. Оскільки основними продавцями валюти є відсталі підприємства сировинних галузей, вони й справляють вирішальний вплив не лише на емісійну політику.

Істотним недоліком теперішньої банківської системи є нерівномірне розміщення її підрозділів територією країни.

Банківська мережа покриває незначну територію країни, на якій зосереджений основний виробничий потенціал і крутиться тіньовий бізнес. Є навіть обласні центри, у яких немає банків. Про відкриття банків у селах і віддалених населених пунктах, а також про відкриття спецбанків не доводиться навіть говорити.

Дві третини кредитних ресурсів перебувають у столиці, або управляються зі столиці.

Потужною силою об'єднання й консолідації волі та духу українського народу в найскладніших і, здавалося б, безвихідних історичних кризових ситуаціях була діяльність самотньої української кооперації й особливо кредитних спілок. Українська кооперація, яка за своєю масштабністю й популярністю не мала аналогів у світовій практиці, оскільки в нечувано складних умовах воєнної розрухи й політичних переворотів об'єднала понад 12 мільйонів (60 відсотків) населення України, стала матеріальним і духовним підґрунтям власних національних сил у державотворенні Української Народної Республіки.

Нацбанк створив максимальні зручності для банківського розбою через ущемлення інтересів і законних прав підприємців, бізнесменів, регіонів, усього населення.

Україна фактично не має центрального банку. Нацбанк з представника держави в банківській системі і контролера за її діяльністю насправді перетворився в представника банківської мафії в органах державної влади і захисника її інтересів. Україна своїм гірким досвідом довела передбачення лауреата Нобелівської премії Самуельсона, який твердив, що бідність може спіткати більшість населення країни, якщо центральний банк невміло управлятиме грошима.

Наскільки важливими є питання регулювання інвестицій Центральним банком говорить відомий фа-

хівець у сфері грошей В. Ханкель, який зазначає, що діяльність Центрального банку вимірюється не тим, як точно Центральний банк дотримується рівняння кількісної теорії грошей і контролює зростання грошових агрегатів M_1 , M_2 , M_3 , а чи вдалося йому створити діючий ринок капіталів і перетворити заощадження в інвестиції. Якщо за цим критерієм оцінювати діяльність Нацбанку України, то вона дорівнює нулю.

Вирішальна роль у розгортанні інвестиційної діяльності за допомогою створення інвестиційних та інших банків повинна належати Нацбанку України, який з цією своєю функцією зовсім не справляється і за 16 років не зумів створити жодного інвестиційного банку.

Переважною функцією Національного банку України має бути не абстрактна турбота про стабільність гривні, з якою, до речі, він не справляється, а забезпечення контролю за рівнем безробіття, рівнем цін і відсоткових ставок, забезпечення високої зайнятості й економічного зростання, стабільності на фінансових і валютних ринках, а також за іншими економічними параметрами. Від цього Нацбанк далекий. Нацбанк за нашими законами за економіку взагалі не відповідає.

В Україні відсутні будь-які контролюючі й регулюючі органи за діяльністю банків.

Оскільки банки в Україні зосередилися переважно на обслуговуванні тіньового бізнесу й олігархів, практично стали їх підрозділами й перетворилися в пральні машини для відмивання брудних грошей, потрібно створити спеціальні державні органи контролю за їх діяльністю.

У США, наприклад, банки, а також ощадно-позичкові асоціації нині регулюють чотири потужні урядові установи: Федеральна корпорація страхування депозитів, Федеральна резервна система, Управління контролера грошового обігу та Управління інспекції ощадностей. Крім того, існують ще контрольні органи на регіональному рівні. Створюються численні банківські комісії штатів, які регулюють банківські інститути. У будь-який час декілька з цих установ, керуючись власними правилами та інструкціями, можуть перебрати керівництво певним банком. Звідси банківська система США характеризується як система багатьох гравців та багатьох органів, що їх регулюють. Основне завдання цього банківського регулювання є забезпечення надійності банківської системи.

Лише зі змісту «Керівництва для директорів нацбанків» видно, якою багатогранною має бути ця контролююча роль держави...¹⁰

Ефективна система банківського контролю створена також в ФРН та інших країнах.

Цей контроль повинен бути всеосяжним і охоплювати всі важливі сфери. Треба створити механізми внутрішнього контролю (і громадського, і внутріш-

¹⁰ Див.: Настольная книга членов сонета директоров банка «Церих-Пэл», 1994. — С. 6—7.

ньо-адміністративного), аби корупція банківська, митна чи податкова не призводила до паралічу й мутації цілих галузей економіки. Банківська система повинна безпосередньо бути зацікавленою в суспільному прогресі і сприяти тому, щоб вітчизняний бізнес вкладав гроші у виробництво, а не вивозив за кордон.

У США не дозволяється вільне перекачування кредитних ресурсів з одного штату в інший без дозволу властей штату. Зв'язок речової, натуральної форми продукції з її вартісною формою контролюється й регулюється в законодавчому порядку. Людство не раз зіштовхувалося з дисбалансом, який виникав унаслідок відірваного руху вартісної форми продукту в одному кінці країни, і речової, натуральної — в іншому.

Свій «Новий курс» президент США Рузвельт в 1933 р. став реалізовувати із закриття всіх банків і наведення порядку в банківській системі. Про жалюгідний стан української банківської системи й безвідповідальність керівництва Нацбанку перед Верховною Радою досить критично висловився у свій час колишній голова Верховної Ради В.М. Литвин, який писав: «Згідно з установленим порядком, завчасно до розробки бюджету Національним банком подається проєкт «Основних напрямків в грошово-кредитній політиці», який містить і прогнозовані Національним банком параметри обмінного курсу національної валюти.

Але цей документ жодного разу в офіційному порядку не затверджувався Верховною Радою. Так само жодного разу не вдавалося цих параметрів дотримуватися.

Кожного року НБУ сам собі встановлює основні показники на наступний рік, протягом року на свій розсуд здійснює їх безперервне коригування, але ні перед ким не те що не несе відповідальності, а навіть і не звітує.

Основні монетарні показники (рівень облікової й ломбардної ставок, норми резервування, обсяг і напрями руху грошової маси в державі) громадяни, народні обранці й урядовці України відстежують, як погоду, — подобається чи не подобається, але треба сприймати такою, яка є...

За всі ці роки Національний банк України, який поступово досяг небаченої для сучасних умов автономії, не перевіряв жодний контрольний орган держави й реально, комплексно не звітував перед народом і парламентом.

Отже, можна констатувати, що на даний період належним чином офіційно затвердженої концепції валютно-курсової політики навіть на короткостроковий період в Україні не існує.

...В Україні грошово-кредитна, емісійна, курсова, валютна політика держави, формування і використання державного золотовалютного резерву здійснюються на власний розсуд Національного банку України...» (Голос України. — 2005. — 14 червня. — С. 3).

Грошово-кредитна й банківська система України в сучасному її вигляді повністю відірвана від регіонів, місць, органів місцевого самоврядування. Фінансові ресурси незаконно вимиваються з тих регіонів, де вони були створені й перекачуються в центри, де переважно зосереджений тіньовий бізнес. Саме тому майже 80 % фінансових ресурсів країни акумульовані в Києві.

На формування й рух фінансових ресурсів у регіонах органи місцевого самоврядування не справляють жодного впливу, хоч тут здійснюються значні фінансові й трудові затрати і створюється чимала нова вартість, яка часто обходить їх стороною.

Через недосконале розміщення банківської мережі територією країни і зосередження банків у великих центрах, відсутність кредитної кооперації, яка мала б покривати сільську місцевість, величезні кредитні ресурси вимиваються з регіонів, а інша їх частина перебуває в бездіяльному стані (лежить в матрацах і консервних банках).

З регіонів викачуються фінансові ресурси у вигляді величезної кредиторської заборгованості, яка утворюється внаслідок реалізації продукції, за яку покупці не заплатили грошей, і якою вони користуються. З сировини й матеріалів виробляють свою продукцію, а машини й обладнання функціонують у виробництві. Ця кредиторська заборгованість є значно більшою ВВП. За іншої організації фінансової системи, коли борги мали б майновий статус, їх можна було б використати для виплати зарплати робітникам, сплати податків, чи для інших цілей. За цих умов ці гроші перебували б в обороті регіону.

Працівники промисловості, сільського господарства, інших галузей страждають від неякісного банківського обслуговування і з вини банків несуть великі збитки. Антинародною, грабіжницькою грошово-кредитною політикою незадоволені широкі верстви населення...

Банківська система — це гаманець нації. І якщо його не впорядкуємо, то він завжди буде пустим.

Кредитна справа в розвинутих країнах є найбільш динамічною галуззю для всього народного господарства, а у нас банки душать виробництво й ініціативу мас. Там виробництво базується на кредиті, а в нас — на кріпацькому гніті лихварів і олігархів.